

THEMA: MINNARESSEN

De laatste sporen van Camille Claudel

'Ik zou er wel een miljoen voor overhebben om hier halsoverkop weg te kunnen. Ik schreeuw het uit om vrijgelaten te worden. Het gaat me aan het hart als ik zie dat jij je geld aan een krankzinnigengesticht uitgeeft. Geld dat me beter van pas zou komen om mooie kunstwerken te maken en een aangenaam leven te leiden. Wat een malheur. Haal me hier meteen vandaan.' Aldus schrijft Camille Claudel in een brief van 3 maart 1927 aan haar broer Paul. Op dat moment zit Frankrijks grootste en bekendste beeldhouwster ooit al dertien jaar opgesloten in de kille inrichting van Montdevergues te Montfavet, iets ten zuidoosten van Avignon. Een verblijf dat nog zestien jaar langer zal duren, tot haar dood in oktober 1943.

Tekst: Andy Arnts

De noodlottige levensloop van Camille Claudel spreekt nog altijd tot de verbeelding. Haar spraakmakende verhouding met Auguste Rodin, haar stormachtige en paranoïde karakter, haar ongekende talent en haar uiteindelijke ondergang. In de jaren dat ze als *praticien* in het Parijse atelier van Rodin werkt, is ze zijn belangrijkste assistent. Om zich verder te ontplooiën neemt ze het moedige besluit als zelfstandige beeldhouwster door te gaan. Het wordt een debacle. Terwijl de succesvolle Rodin op bestelling levert, vecht Claudel voor een menswaardig bestaan.

Gaandeweg raakt ze steeds meer geïsoleerd. Het verval begint: geldgebrek, verwaarlozing, conflicten, achtervolgingswaan. Vooral Rodin moet het ontgelden. Haar familie vindt het een schande en laat haar in maart 1913 wegvoeren naar een herstellingsoord. Naar Montdevergues, 700 kilometer van de hoofdstad.

Over de 30 lange jaren die daar volgen, is veel gepubliceerd. Twee geromantiseerde biografieën en een brievenboek geven een gedegen indruk van Camilles uitzichtloze situatie ter plaatse. Het beeldmateriaal is schaarser. Wat antieke prenten van het complex en twee foto's waarop Claudel als verzuurde oude vrouw op een stoeltje zit. De vraag blijft: Hoe zag haar leefomgeving er in werkelijkheid uit en wat is daar 50 jaar na dato nog van over?

Zonder veel verwachting vertrek ik op een zonnige maandagochtend richting Montfavet. Op de Michelinkaart staat Montdevergues met een klein kruisje aangegeven. Ergens buiten het dorp, aan de rechterkant van de weg. Maar waar ik ook kijk, nergens wordt de naam vermeld. Wel een verwijzing naar het Centre Hospitalier de Montfavet. Zou dat het soms zijn? Ik besluit om eerst naar de plaatselijke begraafplaats te gaan, naar het gedeelte dat men indertijd voor de inrichting gereserveerd had. Camilles graf is al lang geruimd, dat weet ik, maar wie weet vind ik er nog een plaquette of andere

aanwijzing die mij verder helpt.

Het bord bij de entree vermeldt van alles, maar niets over Claudel.

Gelukkig, iets verderop is een informatie-kantoortje. Er zit een man gebogen over een bureau vol papieren. Voorzichtig begin ik over de voormalige rustplaats van Camille Claudel. Verrast kijkt hij op. Hij lijkt mijn vraag niet helemaal te begrijpen, maar dan ineens gebaart hij dat ik hem moet volgen. Hij leidt me naar een wit golfkarretje en even later snorren we samen door schoon gebezemde avenues met talloze grafkapellen. Als we bij een vlakker en armoediger gedeelte komen, stopt hij de bolide en stapt uit. Ik moet meekomen. We struinen langs de eerste met mos bedekte stenenrij en bereiken een aantal nieuwe graven waarop nog geen steen is geplaatst. De man wijst naar het meest rechtse zandheuveltje en knikt bevestigend. 'Daar,' zegt hij, 'daar was het.'

Er daalt een merkwaardige weemoed over mij neer. Aan het hoofdeinde van de zandheuvel heeft iemand een blauwe hortensia geplant. In de eenzame, scheve plant ligt een beklemmende droefenis besloten.

Nergens een gedenkplaat die aan de vroegere aanwezigheid van Camille herinnert. Het is haar even roemloos vergaan als alle andere patiënten van Montdevergues.

'Ik ga u nog wat laten zien,' zegt mijn gids en hup, daar zit hij al weer in zijn golfkar. Ik zet mij naast hem en met dezelfde behendigheid chauffeert hij verder. Aan het einde van de ommuring naderen we een grote stenen sarcofaag met het opschrift: *Ossuaire des concessions temporaires et fosses communes reprises*. Het wordt stil in de golfkar. Is dit het ossuarium waar tussen duizenden botten en schedels ook de stoffelijke resten van Camille Claudel verspreid liggen? Ik zie op naar de gids die mijn vragende blik met een ootmoedig hoofdgebbaar beantwoordt. Het spijt hem zichtbaar, maar het is zo. De grote kunstenaars rust nog altijd op het kerkhof van Montfavet, doch in de schrijnende

anonimiteit van een knekelhuis.

Mijn aanvankelijke vreugde versombert snel door de smartelijke aanblik van de kolossale tombe. Ik denk aan Meudon, aan het graf van Rodin. Hij, de grote gevierde artiest, glorieus begraven onder zijn eigen *Denker*. En dan dit hier: een verschopt genie, opgeruimd als naamloos slachtvee in een godvergeten gehucht in de Vaucluse. Zwijgend brengt de man mij terug naar de entree. Hij heeft mij een enorme gunst bewezen. Nu is het zaak om naar Montdevergues te trekken voor nader onderzoek. Het is, zo verzekert mijn gids, inderdaad het Centre Hospitalier, nog geen kilometer verderop.

Tien minuten later ben ik er. Een groot, modern ogend terrein met diverse langwerpige gebouwen die allemaal in uitstekende conditie verkeren. In een van die panden heeft Camille Claudel dus haar laatste jaren in boetvaardige eenzaamheid doorgebracht. Maar welk gebouw is het? Ook hier is geen enkele verwijzing aangebracht. Hoe nu verder?

Links van de parkeerplaats leidt een brede weg naar boven die uitkomt bij een splitsing met wegwijzers. Ik kies de richting *documentation*. Daar zal vast iemand werken die meer weet. Nog voor ik goed en wel bij het betonnen nieuwbouwpand ben aangekomen, wordt mijn aandacht getrokken door de spitse toren van een hoger gelegen kapel die boven het geboomte uitsteekt. Een heuse kerk midden in dit labyrint van tehuizen en inrichtingen. Aan alles is gedacht. Op dat moment komt er een ongeschoren man in blauwe overall aangelopen. Zijn slechte gebit lacht mij voorzichtig toe. Hij vraagt of ik een *visiteur* ben, waarop ik mijn doel uitleg. '*La cellule de Camille Claudel!*', roept de man uit. Hij weet het precies. Links achter de kerk. Een klein bochtje omhoog en daar is het. Ik er op af. In het doelmatig vormgegeven gebouw tref ik een kantoor met vijf medewerkers. Belangstellend vraag ik of dit het

pand is waar Camille Claudel heeft gewoond. Ze kijken mij bevreemd en wantrouwend aan. Ja, dit is het juiste

gebouw, komt er na enige aarzeling uit, maar wat wil ik precies? Er is niets bijzonders te zien. Niets is meer in originele staat. Bovendien staat alles leeg. Het is duidelijk dat ze geen bezoekers gewend zijn. Wat moeten ze met deze vreemdeling aan? Iemand stelt voor om de chef te belten. Die moet toestemming geven om de bovenvertrekken te bezoeken. Ondertussen mag ik alvast foto's nemen van de buitenzijde en de tuin. Een aardige kantoorjuffrouw vergezelt mij en verstrekt al wandelend allerlei waardevolle informatie. Zoals dat de oude, paranoïde Camille dacht dat het eten in Montdevergues vergiftigd was en daarom eikels in de tuin ging zoeken om haar eigen soep te koken. Stilaan begin ik te beseffen dat ik in een unieke situatie terecht ben gekomen; dat ik op het punt sta om door te dringen tot een verborgen schat waar slechts een handvol ingewijden het bestaan van kennen. Na vijf minuten is de chef, dr. Bernard, gearriveerd. Een goedgeluimde man met een rond en vrolijk gezicht. Ook hij benadrukt dat boven niets meer origineel is. Maar ik houd vol. Origineel of niet, het gaat mij om de historische locatie *an sich*. Een amateur-archeoloog stelt maar weinig eisen. Dr. Bernard begrijpt het en geeft twee medewerkers groen licht om mij rond te leiden. We beginnen beneden en komen in een oud handvaardigheidlokaal. Het ruikt er naar verse klei, Oost-Indische inkt en linoleum. De tafel waaraan Claudel zelf nog heeft geknutseld - want beeldhouwen heeft ze in Montdevergues nooit meer gedaan - staat er nog steeds. Niet als museumstuk, maar gewoon om aan te werken. Daarna

begeven we ons naar de verlaten vertrekken op de eerste verdieping. Aan de staat van het trappenhuis en het model deuren en vensters te oordelen, denk ik dat dr. Bernard zich toch heeft vergist aangaande de authenticiteit van de ruimte. De gang, de kasten, de toiletten, het voormalige eetzaaltje, alles ademt nog de sfeer van de jaren '20. Men laat de kamer van Camille zien, vanwaar ze uitzicht had op de kerk. Een steriele leegte met de sinistere charme van een ontruimde grafkamer. Hier moet zij vele dagen achtereen door het getraliede venster naar buiten hebben gestaard met een stille heimwee naar ginder. Naar Parijs, waar het leven als een zweoel dans werd gevierd, haar atelier aan de Quai de Bourbon en de zoete dromen die daar waren achtergebleven. Hoe dikwijls heeft ze hier gedacht aan Rodin, haar verloren minnaar en gehate rivaal? Of aan broer Paul, waar ter wereld die zich ook bevond, altijd met de stille hoop dat hij haar op een goede dag zou komen bevrijden uit dit gekkenhuis? In de stilte van het vertrek weerklinken ze opnieuw, die talloze gedachten en bekommernissen waarmee zij haar late leven vulde, terwijl de kerkklok de trage uren wegsloeg. Rechts van de kamer bevindt zich de vroegere eetzaal. Een kostschoolachtig vertrek met strenge hoge ramen en de onverbidelijke geur van het stof der jaren. Het helse gegil en geweeklaag dat ooit door de zalen galmde, is voorgoed afgestorven. Claudel verbleef grotendeels in de derde klasse. Dat betekende soep met brood of brood met soep. Hoe kon ze het hier 30 jaar lang withouden? En dan te bedenken dat de artsen haar al vrij snel genezen hadden verklaard. Reeds in 1920 schreef de directeur aan moeder Claudel dat Camille wat hem betreft wel naar huis mocht. Maar dat was ondenkbaar voor madame. 'Als ze bij u weggaat, begint ze meteen opnieuw,' schreef ze terug. 'Ze zou ons de grootste last bezorgen.' Met de eerbiedige tred van een voldane

pelgrim daal ik de trappen weer af. Beneden staat dr. Bernard ons op te wachten. 'Mijn voorgangster heeft Camille Claudel nog persoonlijk meegemaakt,' vertelt hij fier. 'Wanneer broer Paul op bezoek kwam, was het personeel altijd enorm opgewonden. Daar was hij dan, in levenden lijve, *'Monsieur l'essayiste! Monsieur le diplomate! Monsieur l'ambassadeur!'* Ja, meneer was heel wat. Daardoor had hij ook zo weinig tijd voor zijn wegwijnende zuster. Slechts elf maal nam hij de moeite om naar Montdevergues af te reizen. Na zo'n bezoek schreef hij in zijn dagboek: 'Mijn oude zuster Camille en haar gele linnen jurk.' Of nog summierder: 'Avignon, Camille'. Koele zinnen die zijn magere betrokkenheid pijnlijk illustreren. Dr. Bernard moet er vandoor. Hij meldt nog gauw dat het gebouw binnenkort wordt gerenoveerd, inclusief de bovenvertrekken. Nog even dus en dan is ook deze tastbare herinnering aan Camille voorgoed verloren. Het personeel is er vrij kalm onder. Hun zorg gaat uit naar de huidige bewoners. Want laten we niet vergeten dat Montdevergues nog altijd een inrichting is voor patiënten met een psychische of lichamelijke handicap. Daarom loopt men ook liever niet met Camille Claudel te koop. Het gesticht mag geen toeristische attractie worden. Dat zou de rust en het welzijn van de bewoners in gevaar brengen. Een andere kantoor dame wil eveneens haar kennis aan mij overdragen. Ze neemt mij weer mee naar de tuin. 'Kijk,' zegt ze, wijzend naar een venster op de eerste etage, 'dat is haar sterfkamer.' Mijn oog blijft er lang op rusten. Zou de dood haar herenigd hebben met Rodin? Hun liefde was in veel opzichten tragisch geweest. Dezelfde tragische liefde die Goethes Werther tot wanhoop dreef en die Felix Timmermans eens beeldend verwoordde als 'een liefde die niet bot gestompt wordt door het huwelijk, maar een waarvan men sterven moet, omdat ze te groot is voor een mensenhart'.